

Scènes van de begraafplaats

Henk, Mark en Ron

Wat gebeurt er zoal op een gemiddelde dag op De Nieuwe Ooster? Een kijkje voor en achter de schermen: buiten, in de aula, op de administratie en in de ovenruimte. Gesprekken met werknemers en bezoekers.

TEKST ANJA KRABBen, FOTO'S JOLIEN JONG (TENZIJ ANDERS VERMELD)

7.30 UUR

DAG 1

Een dag op De Nieuwe Ooster begint in ons geval in het donker. En in de regen. Het is oktober, officieel nog zomertijd. We drinken koffie in de bedrijfskantine met de mannen van de Buitendienst. Het is een grote, kale ruimte, met een loungebank die blijkbaar al heel lang meegaat, een aquarium en een barretje. De kaalheid kan aan de aankomende verhuizing liggen. In het nieuwe kantoorgebouw komt ook een nieuwe kantine. Op elk meubelstuk, de klok en andere zaken is een sticker geplakt met 'kantine', dat aangeeft waar het betreffende stuk thuishoort.

Naast de grote ruimte is een kleine

rookruimte. De koffie komt uit de automaat. Het is de enige kantine van de begraafplaats, het overig personeel eet op de werkplek, of komt gezellig bij de mannen aanschuiven.

Er zijn een stuk of zes mannen aanwezig. Ze reageren in eerste instantie afwachtend én uitdagend. "Maken jullie een tijdschrift over ons? En dan wil je mij interviewen?" Maar al snel blijkt bijna iedereen maar wat graag over zijn werk te vertellen. Op een uitzondering na. "Doe ik niet. Vergeet het maar." Het werk wordt verdeeld. Ron en Mark gaan vandaag een tempeltje in elkaar timmeren voor de komende Herinnering Verlicht. Piet en Yasin gaan aan de paden werken.

Het wordt een rustige dag, voor De

Nieuwe Ooster dan. Er staan 'slechts' vijf uitvaarten op het programma: vier crematies en één begrafenis. Op een normale dag zijn dat negen à tien uitvaarten.

9.30 UUR

Dennis is bezig met de voorbereidingen in het aulagebouw. Hij draagt de groene bedrijfskleding van het aulapersoneel, inclusief ginkgoblاد op de stropdas. Hij zet de kopjes en schotels alvast klaar, doet de juiste hoeveelheid koffie in de automaat, snijdt de cake en veegt de stoep voor de Aula.

Om 11.00 uur is de eerste uitvaart, een crematie. Er worden 30 personen verwacht, die ook de koffiekamer zullen gebruiken.

Elke dag wordt een schema gemaakt met daarop het 'programma' voor de volgende dag. Daar staan alle uitvaarten op, of het een crematie of een begrafenis is, de naam van de overledene, sekse en leeftijd, wie de uitvaartondernemer is, hoeveel mensen er worden verwacht, of

er iemand mee gaat naar de ovenruimte, of de kist moet dalen, wat er met de bloemen moet worden gedaan. Op basis van dit schema wordt bepaald hoeveel aulapersoneel die dag nodig is en wie wat doet. Er werken acht mensen in de Aula. Behalve rustige dagen kent De Nieuwe Ooster ook rustige perioden. In december-januari is het altijd extra druk, en alsof stervenden zich ook aan vakanties houden, in juli-augustus zijn er aanzienlijk minder uitvaarten. Dennis zal niet lang meer op de begraafplaats werken, hij gaat reizen, naar Nepal onder andere. Zijn vervanger is er al, Mike, die loopt al twee maanden mee, zijn groene pak heeft hij nog niet. De taken van het aulapersoneel zijn diverser dan je zou verwachten. Behalve fungeren als gastvrouw of -heer in de Aula, lopen ze bij begravingen voor naar het graf en verstrooien ze as op het strooiveld. En voordat er een vaste ovenist in dienst was, bedienden ze ook om beurten de oven. Maar

toch blijft een van de belangrijkste zaken "het bakkie troost na de plechtigheid," aldus Yvonne, een van de medewerkers van de Aula.

10.00 UUR

Het is druk in de Aula. Er lopen bouwvakkers in en uit die aan de nieuwe aanbouw van de Aula werken. Elvire, hoofd Binnendienst tevens plaatsvervangend directeur, probeert het een en ander in orde te maken. "De verwarming doet het niet. Daar hebben gisteren twee diensten last van gehad. Voor die mensen zoeken wij een passende compensatie. En gisteren begaf ook de katafalk het." Die staat op zijn kant in de Aula ter reparatie. "Nu met de verbouwing is er elke ochtend wel iets wat moet worden opgelost. Dit gebouw is een Rijksmonument, dus je mag niet zomaar alles doen wat je zou willen of wat de beste oplossing is." Het werk aan de Aula heeft de afgelopen maanden plaats gevonden in de vroege ochtend, van 5 tot 10 uur. "Maar nu we

achterlopen werken ze ook 's avonds."

In februari moet het klaar zijn. Ze legt uit dat veel diensten op één dag om een strak schema vragen. Helaas willen diensten nogal eens uitlopen. "Mensen beseffen vaak niet dat een half uur ook echt een half uur is. Daar hoort alles bij, het binnenkomen, de bijeenkomst en het weer verlaten van de Aula. Als mensen dat uitgebreid willen doen, waarbij iedereen langs de kist loopt, dan kan dat veel tijd in beslag nemen. Uitvaartondernemers vertellen niet altijd dat dit allemaal in dat ene halve uur gebeuren moet. Daarom gaan we als de verbouwing klaar is over naar diensten van minimaal 45 minuten."

10.30 UUR

Martin komt binnen. Hij is de man die de ovens bedient, elke dag. Hij werkt nu zeven jaar in het crematorium. Voor hem de beste baan die er is. Voor hij hier kwam had hij een open dag van een crematorium bezocht, hij vond het erg interessant. Vanaf die dag was het

Spelen met een 'snik' in de tonen

Bram Biersteker is al 28 jaar een van de vaste organisten van De Nieuwe Ooster. "In die beginjaren was er natuurlijk nog geen muziekinstallatie. Het was Amsterdamse cultuur dat alle uitvaarten op orgel werden gespeeld."

De lange gestalte van Biersteker gaat voor om een kijkje te nemen bij het instrument. Hij gaat via een zijdeur in de gang een smalle houten trap op. Eenmaal boven blijkt de ruimte rond het orgel minimaal. Via een camerabeeld krijgt de organist een blik op het verloop van de uitvaart beneden in de aula.

Biersteker speelt wat riedels op de ivoeren toetsen. Het kan nu want de bezoekers van de laatste uitvaart van vandaag zijn naar huis. Het orgel blijkt veelzijdig en flexibel in het moduleren van de klanken. Biersteker vertelt met trots: "Het is in 1939 gebouwd, echt als uitvaartorgel. Het heeft een romantische inslag." Door wat handgrepen laat hij horen dat er een 'snik' in de tonen kan doorklinken. "Je kunt flink hard of juist zacht spelen en er kan goed bij gezongen worden."

Door zijn stevige muziekopleiding – hij leidt in zijn vrije tijd vijf koren – lukte het Biersteker goed om voor uiteenlopende smaken en sferen te werken. "Voor katholieke uitvaarten speelde ik meestal het Ave Verum of In

Paradisum. Voor niet gelovigen ging het van het lied Ons Dorp van Wim Sonneveld tot de Radetsky mars van Strauss. Van Memories van Barbra Streisand tot de vijfde van Beethoven. Je moest handig zijn."

Alles werd door Biersteker namelijk getoetst voor het orgel en aangepast voor een speelduur van maximaal drie minuten. "We hadden in de jaren tachtig om het half uur een uitvaart. In dat half uur moest alles gebeuren. Je speelde steeds daarom meestal drie muziekstukken. Bij de eerste klanken kwamen de mensen binnen. De sfeer was toen anders, meer ingetogen, er werd gefluisterd rond een kist."

Nu wordt aan de organisten meestal een cd uitgereikt met de muziek voor een uitvaart. Die wordt tevoren getest of alles er goed op staat. De organisten maken de opnamen van de uitvaart, die nabestaanden kunnen bestellen. Biersteker deelt zijn baan op De Nieuwe Ooster met collega-organisten Wybe Kooijmans en Henny Heijmans.

Biersteker: "Er wordt nog maar weinig gevraagd om begeleiding op het orgel. Dat is jammer. Soms krijg je een cd aangereikt waarvan ik denk: dat kan ik ook. Dat stel ik soms voor aan de nabestaanden. Ze staan er vaak niet bij stil dat die mogelijkheid er is en het niets extra's kost. Het orgelspel heeft een meerwaarde, het maakt een uitvaart persoonlijker." (NOËLLE VAN BUUREN)

eigenlijk vanzelfsprekend dat hij er ook zou gaan werken. En blijkbaar werkt zijn enthousiasme aanstekelijk. "Mijn zoon van twaalf heeft ook al gezegd dat hij ovenist wil worden."

Vanwege de verbouwing zijn de twee oude ovens tijdelijk ondergebracht in

de barenloods.

"De nieuwe oven is veel milieuvriendelijker en bestaat uit twee compartimenten. Na een uur worden de resten uit het bovenste gedeelte verplaatst naar de onderste kamer. Daar verbranden de resten na met de warmte van de

bovenste kamer. De nieuwe oven heeft een geautomatiseerde invoer, deze rolt de kist zelf in de oven. Nu gaat het nog handmatig."

Martin is vandaag vroeger gekomen omdat er een vergadering is over Herinnering Verlicht dat over twee weken plaatsvindt. Bijna iedereen op De Nieuwe Ooster werkt daar aan mee. De herdenking is twee jaar niet door gegaan vanwege de verbouwing. Die is weliswaar nog niet afgerond, nog niet alle bouwhelken rond de Aula zijn verdwenen en de verhuizing van het oude naar het nieuwe kantoor moet nog plaatsvinden, maar dit jaar gaat het door. Tot grote vreugde van veel bezoekers; zo laten mensen nu al aan de poort weten. Maar ook veel mensen van De Nieuwe Ooster kijken er naar uit.

Bij de vergadering is het voltallige aulapersoneel aanwezig, plus Elvire, Martin, communicatie adviseur Carla en Colette. Carla vertelt dat ze er de afgelopen nacht wakker van heeft gelegen. "Vorige jaren was er altijd een grote club mensen al vanaf juni mee bezig en nu moet alles door een paar mensen georganiseerd worden in zes weken." Colette is de tweede persoon, ze is tijdelijk aangenomen om Carla te assisteren.

Carla vertelt wat er allemaal gepland staat aan rituelen en 'optredens' van Witte Dichters en verhalenvertellers, hoe de route zal zijn en waar de plekken komen waar mensen iets warmes kunnen drinken. Ook al zal het dit jaar iets 'minder' uitgebreid zijn, het klinkt indrukwekkend. Uiteraard kan men bij de urnenvijver weer een boodschap schrijven op een lichtje en dat in de vijver weg laten drijven. "Dat is echt ons ritueel geworden."

"Petje af," zegt Rissette, teamhoofd Aula, als Carla is uitgesproken. Er wordt afgesproken wie wat doet. Elvire: "Ik ben hoofd Glühwein." En wie waar zal staan. Carla: "Het is ontzettend veel werk, maar als het dan 's avonds donker wordt en we de kaarsen en lampen aandoen, dan voel je het in je buik. Die spanning en verwachting: zo direct komen de mensen."

12.00 UUR

Buiten is Piet samen met Yasin bezig met de renovatie van de paden. Alle paden worden voorzien van een metalen strip. Piet legt uit dat door een slechte afwatering er te vaak kuilen ontstonden, wat niet zo prettig is voor nabestaanden en bezoekers. Het werk wordt door de Buitendienst gedaan, stap voor stap, naast het dagelijkse werk. Piet werkt al 26 jaar op De Nieuwe Ooster, eerst als lid van het Begraafteam, nu als uitvoerder. Zesentwintig jaar is lang genoeg om meegemaakt te hebben dat mensen tegenwoordig opener met de dood omgaan. Hij is daar blij mee. "Want waarom zou je het wegstoppen?" Zelf praat hij er vooral heel nuchter over. Zijn oma en tante liggen begraven op De Nieuwe Ooster. "Ik heb hun graf zelf gedolven. Of dat moeilijk was? Nee hoor." Zijn vader is twee jaar geleden overleden en gecremeerd in Zaandam. "Ik wil ook gecremeerd worden."

Achter op het terrein zijn Ron en Mark in de werklods bezig aan het tempeltje. Dat wordt tijdens Herinnering Verlicht om het beeld van het vrouwenhoofd dat voor het verzamelgraf is geplaatst. Mensen kunnen daar dan een kaarsje branden. Timmeren, aan de paden werken, het hoort allemaal tot de werkzaamheden van de Buitendienst. Mark: "Dat maakt het werk leuk, want gevarieerd."

In de werklods heeft ook Ed, medewerker technisch onderhoud, zijn werkplek. Bijna vertrouwenwekkend hangt er een kalender met schaars geklede vrouwen aan de muur, dit is tenslotte een ruimte waar bezoekers niet komen. Op het terrein voor de werklods liggen betonplaten die worden gebruikt als fundament voor grafstenen. Verderop liggen oude grafstenen die de moeite waard zijn te bewaren en fragmenten (gebeeldhouwde decoraties) van het voormalige ontvangstgebouw. En grote bergen aarde en groenafval die van de begraafplaats komen. "Alles blijft op de begraafplaats, niets wordt afgevoerd." Aan de rand staat een kooi met jonge 'kippetjes'. Die zijn van Gerrit, vertellen de mannen, een vaste bezoeker. Bij

het graf loopt ook vaak een haan rond. "We hebben ze gevangen met een visnet en daarmee eigenlijk gered, anders waren ze opgegeten door een ekster."

Naast de kooi staat een grote houten bekisting. Ron legt uit dat dit de bekisting is voor een islamitisch graf. De bekisting blijft in het graf omdat men vaak zelf het graf wil sluiten. Sommige moslims begraven hun doden zittend, maar anders moeten ze op hun rechterzij worden gelegd, met het hoofd richting Mekka. Bij moslims is het ook de gewoonte dat er slechts één overledene in een graf komt te liggen.

Gerrit, de man van de kippetjes, zou ik graag eens ontmoeten. Het graf van zijn vrouw was mij al eerder opgevallen, omdat er altijd in grote vazen om het graf heen verse bloemen staan. Vaak witte lelies, soms rozen. Piet: "Hij zegt: 'Ik heb zo'n fantastische vrouw gehad, ik moet dit wel doen.'" Bijzonder is dat hij niet alleen bloemen voor zijn vrouw meeneemt, maar ook bij alle zes buurgraven een vaas met verse bloemen neerzet.

Zijn vrouw heette Nelly, ze is overleden in 2005, 68 jaar oud, zo lees ik op de grafsteen. Gerrits naam staat er ook al op, nog zonder data, én hun beider foto's en daarbij de tekst 'Voor altijd samen'. Gerrit, het klinkt zo Hollands als wat, maar vanaf de foto kijkt een donkere man ons aan.

13.30 UUR

Hans, medewerker Begraafteam, is gevraagd een individuele asverstrooiing te doen. Meestal doet iemand van de Aula deze verstrooiingen, maar als er geen familielid bij wil zijn, kan ook iemand van de Buitendienst het doen. Jeroen, medewerker Groenteam, rijdt ons in een golfkar naar de strooiweide. Waarom gaan we niet lopen? "Lopen? Het terrein is 33 hectare groot. Als je hier de hele dag bezig bent en zes keer per dag van voor naar achter moet, dan leer je het lopen snel af." Bij het strooiveld leggen Hans en Jeroen uit dat het veld is ingedeeld in vakken, 1 t/m 18 en A t/m C, paaltjes geven aan wat welk vak is. "Dan kunnen we mensen vertellen op welk deel van het veld de as is verstrooid. Mensen zoeken toch houvast." Het is niet de bedoeling dat er bloemen of andere zaken worden neergelegd. "Het gebeurt wel, maar dat halen we na verloop van tijd weg."

Hans loopt naar een van de weinige bomen op het strooiveld en begint direct te strooien. Zonder enige ceremoniële 'poespas', wel heeft hij nog een praktisch advies: "Je moet altijd met je rug naar de wind staan." Tijdens het terugrijden naar het voorterrein geniet ik van het park en kan ik me heel goed voorstellen dat mensen hier graag werken. "Het is hier altijd mooi," verzekert Jeroen mij. Hij vertelt over de vele vaste bezoekers. "Sommige mensen komen elke dag of elke week. Kijk, daar ligt een man die elke week zijn zus kwam bezoeken. Nu ligt hij hier zelf. Hoe langer je hier werkt, hoe meer mensen je leert kennen, ook de mensen in de graven."

14.00 UUR

We hebben een afspraak met Martin. We mogen zien waar en hoe hij werkt. We vinden hem in een ruimte naast de ovenruimte, samen met uitzendkracht Giel. Ze zijn bezig de as van de crematies van de voorgaande dag te vermalen en in asbussen of -kokers te doen. Ze hebben mondkapjes voor, de as verstuift nogal. Het vuurvaste

steentje blijft altijd bij de as. “Dit doen we bijna dagelijks.” Want het gebeurt steeds vaker dat familie de as mee naar huis neemt.

Zojuist is een auladiens afgelopen. Martin en Giel halen de baar met kist op. De familieleden hebben aangegeven niet mee te willen naar de ovenruimte. Want ook dát gebeurt steeds vaker, dat een of twee directe nabestaanden de kist de oven in willen zien gaan en zelf op de knop willen drukken. De afgelopen tijd kwamen ze dan terecht in een tijdelijke, zeer sobere ovenruimte. Martin: “De nieuwe wordt bijzonder mooi.” Toch heeft deze ruimte in al zijn kaalheid juist iets gepast. Hier wordt de handeling teruggebracht tot de kern: het vuur waarin de overledene verbrand wordt. Op de kist liggen enkele rozen, kleurrijke herfstbladeren en een pasfotootje van een vriendelijke vrouw met grijs haar. De foto maakt het in een klap echt. In deze kist ligt een vrouw, niet eens oud; ergens in de zestig, die een paar dagen daarvoor is overleden. Aan

een ziekte? Plotseling? Enkele meters verderop zitten haar familieleden en vrienden, bedroefd, snakkend naar koffie.

Heeft Martin weleens dergelijke gedachten? Hij laat het niet merken, rustig en onverstoord verricht hij de handelingen. Op een manier die vertrouwen wekt, de doden zijn bij hem in goede handen.

Alle objecten gaan mee de oven in. “Dat kan in dit geval, het gaat om kleine spullen.” Staat er bijvoorbeeld een fles whisky op de kist, wat ook gebeurt, dan gaat die er af en geeft hij de fles later via de uitvaartondernemer terug aan de familie. “Vol. Geen sprake van dat wij dat zelf houden.” Hij is dergelijke vragen gewend. Als mensen voor het eerst horen wat hij doet, krijgt hij altijd dezelfde nieuwsgierige vragen. “Gaat de kist echt mee de oven in? Wat doen jullie met de sieraden?” Plotseling zegt hij: “Wil je eens zien hoe het er van binnen uitziet?” Natuurlijk ben ik nieuwsgierig. En hij opent de rechter ovendeur, ik zie vuur en enkele

ribben, verder niets. “De overledene ligt er al een uur in, dus het meeste is al verbrand.” Gelukkig maar.

15.00 UUR

Het is een regenachtige dag, maar bezoekers zijn er altijd. Bij een graf zijn een man en een vrouw druk in de weer het graf van bladeren te ontdoen en nieuwe plantjes in de grond te zetten. De man: “Mijn vrouw ligt hier. Ik kom een keer per maand. Ze heeft veertig jaar lang voor mij gezorgd, dan kan ik haar graf toch zeker verzorgen?” Haar voornaam, Maria, is op de steen in goud weergegeven.

23.000 graven, daar komt heel wat bij kijken

Riek Ellenberger wikkelt met haar team de administratieve zaken af van De Nieuwe Ooster. Ze zit achter de computer aan een royaal hoekbureau dat bezaaid is met de attributen die horen bij een alledaagse kantoorwerkdag. Een fikse kamerplant, een fotootje van het kleinkind, wat gezonde worteltjes om weg te kauwen en een pennendoosje met een afbeelding van de stuntelige mr. Bean.

Maar de administratieve zaken aan dit bureau zijn niet alledaags. Enkele meters van het bureau is het loket waar papieren worden getekend en nabestaanden de as kunnen ophalen van een familielid. Dan moet toch – hoe vervelend soms ook – worden gecheckt of de persoon een machtiging heeft om de as mee te

nemen en of er correct is betaald. Ellenberger: “Natuurlijk is het in ontvangst nemen van de as een emotioneel moment. Je kunt hier dan niet onderling grapjes maken. Als bezoekers hier binnen komen gaat er een knop om.”

Straks in de nieuwbouw zullen het kantoor en de balie in afzonderlijke ruimtes zijn. “Voor de bezoekers is het niet prettig als alle kantoormedewerkers hun hele verhaal kunnen horen.”

Wat wordt zoal geadmistreerd? Ellenberger: “We plannen de tijdstippen van de uitvaarten en we krijgen per telefoon en per email allerlei vragen. Bijvoorbeeld

over mogelijke asbestemmingen, waar een overledene ligt, hoe je eigenlijk kunt weten welke as van een bepaalde overledene is. We krijgen vragen over rekeningen, over het verlengen van grafrechten en soms komt er ook een bijzonder verzoek. Ik heb vandaag bijvoorbeeld aan een collega voorgelegd, of iemand de as van een overleden hondje mag bijzetten bij een graf. Het was blijkbaar de wens van de overledene dat ze haar geliefde huisdier bij zich zou krijgen.”

Is het een prettige baan? “Ik werkte voorheen bij de gemeente bij de afdeling financiën van stadstoezicht. Ik vond dat saai. Toen zo’n tien jaar geleden deze baan vrij kwam heb ik gesolliciteerd. Het is klein en apart. En vaak ontzettend druk, in tegenstelling tot wat meestal wordt gedacht over werken bij een begraafplaats. Er zijn hier in totaal 23.000 graven,

daar komt natuurlijk heel wat bij kijken.”

Ellenberger vindt dat ze over het algemeen nuchter staat tegenover het werk. Bij een aangrijpende uitvaart “praten we er onder elkaar over, daardoor kan je het ook loslaten.” Helemaal loslaten lukt niet altijd. Een keer was er een vrouw van dezelfde leeftijd als zichzelf, die haar dochter heel jong had verloren. “Haar dochter had dezelfde geboortedatum als mijn dochter. Ze was toen 16 jaar. En haar man was ook overleden. Die vrouw had niemand meer. Je wordt eraan herinnerd hoe eindig het leven is.” (NOËLLE VAN BUUREN)

Een paar grafvakken verder zie ik op een bankje bij een graf een meisje van een jaar of 18, huilend. Haar aanspreken lijkt zeer ongepast. Wel durf ik een man in de urnentuin, die een foto maakt van een opvallend monument, aan te spreken. Hij vertelt kort daarvoor aan de foto-academie te zijn begonnen.

“Noem het een midlifecrisis.” Hij is 44.

Miro heet hij. Hij heeft altijd in de mode gezeten, heeft nog steeds een aantal modewinkels, maar wilde een carrièreswitch maken. Die omschakeling lijkt echter een duidelijke oorzaak te hebben.

“Ik kom hier elke week, om het graf van mijn broertje te bezoeken.” Zijn broertje is 40 geworden. “Hij is overleden aan een hersentumor. We hebben samen nog van alles geprobeerd, *raw food* gegeten bijvoorbeeld, maar helaas. Ik bezoek zijn graf en dan ga ik fotograferen. Als je verdriet hebt, is het goed iets creatiefs te doen. Je kunt gaan punniken of breien, ik ben gaan fotograferen.”

Op vak 27 vindt de enige begrafenis van die dag plaats. De laatste rouwenden zijn nauwelijks verdwenen of

Yasin (zie p. 38): “Aan degene die overleden is moet ik respect tonen en dat doe ik onder andere door het graf nadat het gedicht is zo goed en netjes mogelijk achter te laten.”

een colonne wagens komt aanrijden. Een wagen waarop enkele graflichten hangen. Een andere wagen waarop de planken hangen die voor de bekisting van het graf worden gebruikt en een grafdeelmachine. Onmiddellijk gaan de mannen aan het werk. Hans: "In principe kun je beginnen zodra de mensen uit het zicht zijn. Meestal wachten we wat langer, maar dat hangt van de werkdruk af. Soms heb je drie sluiters achter elkaar. We proberen toch zo efficiënt mogelijk te werken. Er is namelijk werk in overvloed."

Een graf graven is niet alleen maar een kuil maken. "Eén kist is ongeveer vier happies grond," leer ik. Zonder bestutting zouden de wanden snel instorten. Daarom wordt er gestut met houten planken, dat heet de bekisting. Die worden laag per laag aangebracht. Het delven van een graf duurt al snel drie kwartier tot anderhalf uur, afhankelijk van onder meer de diepte van het graf. Hans staat op de kist om de planken weg te halen. "Dat kan nu eenmaal niet anders dan door op de kist te staan." Het Begraafteam van De Nieuwe Ooster werkt in teams van twee. "Jan en ik halen de steen van het graf. Mark en Ron delven het graf. Dan doen wij de bekisting. Na de begrafenis sluiten Mark en Ron het graf en Jan en ik plaatsen de steen weer terug. Piet en Yasin vallen in."

Hans werkt al twintig jaar op de begraafplaats. Hij heeft nog net meegeemaakt dat er handmatig werd gedolven en gedicht. "Al heel snel maakte ik het eerste kraantje mee. Nu zijn er zijn minder begrafenis en meer crematies dan in het begin, maar het werk is wel veranderd. Vroeger was alles standaard, nu zie je van alles op het gebied van monumenten. Wij verzorgen alle betonfunderingen, dus dat is meer werk."

Zijn vrouw Maartje werkt ook op De Ooster in de Buitendienst. "Hiervoor werkte ze op R.K. begraafplaats Buitenveldert, ook in Amsterdam. Maar mensen werken hier graag en blijven omdat het leuk is. De plek is mooi, je mag je mening geven en er wordt naar je geluisterd."

10.00 uur 096 2

Het is rustig in de kantine. In de rokersruimte zitten vier rokende jonge mannen in net pak. Het zijn dragers. Waren dragers vroeger vooral oudere mannen die na hun pensionering nog bezig wilden blijven, nu zijn het meestal studenten die het als bijbaan doen. Wordt het goed betaald? "Ja," zegt de een.

"Nou," zegt zijn collega, "ik vind van niet." Maar hoeveel ze verdienen willen ze niet zeggen. "Vraag maar aan het uitzendbureau waarvoor we werken." Maar het werk bevalt goed. "We werken op flexibele tijden. Je kunt per dag opgeven of je kunt werken of niet." Maakt het uit op welke begraafplaats ze werken? "De Nieuwe Ooster is groot, dus dat betekent vaker verder lopen." En dat lopen gebeurt steeds vaker op de ouderwetse – en zware – manier, op de schouder. Voor schouderen zijn zes personen nodig. Vandaag wordt er blijkbaar niet geschouderd.

Is het werk ook emotioneel zwaar? "Het is niet mijn verdriet, dus dat valt mee. Bovendien lopen we voorop, dus de emoties zien we niet." Nee, waar ze meer mee bezig zijn is de wens "om iets moois neer te zetten". Groenman Jos, van het bosprieel (zie p. 78-79), komt binnen. Ik herken hem bijna niet, zo netjes ziet hij er uit, in het groene bedrijfskostuum en daarover heen een lange groene, nette jas. Alleen de iets bemodderde schoenen detoneren enigszins. Hij gaat met nabestaanden een graf uitzoeken. Vier mensen van de Buitendienst doen ook dit. Op vrijwillige basis. Je moet er geschikt voor zijn, precies zijn en goed met mensen om kunnen gaan, legt Carla later uit.

Ik heb een afspraak met Ellen, die aan de poort werkt, maar kom Martin, de ovenist tegen. "Als je wilt kan ik je nu wel even de nieuwe ovenruimte laten zien. Ik breng even deze as naar het kantoor, ben zo terug." Enkele tellen later neemt hij me mee naar de nieuwe aanbouw van de Aula. We moeten stil zijn, want er is een dienst aan de gang. We horen een Surinaams lied.

Via een mooie, nieuwe hardstenen trap gaan we naar boven. Trots toont hij de nieuwe oven, een imposant gevaarte, en het ronde gat waardoor de kist vanuit de Aula naar boven komt. "Het moet alleen nog allemaal mooi worden afgewerkt." Hij toont de koelruimte waar drie kisten in kunnen, zijn kantoortje, de wc's en de opslagruimte voor de as.

Ellens domein is een gezellig wacht-huisje, direct rechts naast de poort. Het is een nagebouwd oud tramwachthuisje. Ze werkt nu 12½ jaar op de begraafplaats, waarvan de eerste acht jaar in de Aula. Ze zit drie dagen in de week aan de poort en werkt één dag op kantoor. Het is druk. Mensen komen binnen voor een uitvaart. Ellen staat voor haar huisje, wijst waar ze moeten zijn en deelt parkeerkaarten uit. Tegenover de begraafplaats zijn parkeerplekken waar mensen die voor een uitvaart komen gratis kunnen parkeren. Ze opent de middelste poort voor auto's die de begraafplaats op mogen. "Ik wil niet te veel in het hokje zitten. Ik ben toch de gastvrouw van De Ooster. Als het echt koud is, doe ik thermo-ondergoed aan." De rouwauto komt aanrijden. De uitvaartondernemer stapt uit en overhandigt het verlof voor begraven, Ellen controleert of het nummer daarop overeenkomt met het nummer dat zij heeft. Als de auto de poort doorrijdt, maakt ze een kleine hoofdbuiging. Aan het raam van haar hokje hangt de lijst met namen van de overledenen waarvan die dag afscheid wordt genomen. "Wij noemen dat het dagmenu. Een beetje humor mag."

Een man meldt zich bij Ellen. "Mijn opa is hier in 1963 begraven, hoe kom ik erachter waar hij ligt?" Ellen vraagt hoe de man heette en zoekt de naam op in de computer. "Mensen kunnen dit zelf ook thuis doen, via de site van het Stadsarchief, maar vaak komt het pas hier bij ze op. Ze zijn hier voor een uitvaart en denken 'hé, lag die en die hier ook niet?' En na afloop willen ze dan even kijken." Ze kan de man niet vinden. "Misschien is zijn graf geruimd?" De man gaat het thuis nog eens navragen bij familieleden.

“De Nieuwe Ooster is mijn leven”

Yvonne Brijker werkt 23 jaar op De Nieuwe Ooster, in de aula. “Ik had geen idee waarop ik destijds solliciteerde. Mijn zoontje lag hier begraven. De vraag was wilde ik hier werken omdat mijn zoontje hier lag of omdat het werk mij aansprak. Ik dacht, ik zie wel waar het schip strandt.” Al snel voelde ze zich geheel thuis. Yvonne weet wat verlies is. Twee kinderen heeft ze verloren, en drie jaar geleden haar man. Beide kinderen hadden een geboortetrauma opgelopen, haar dochtertje Kim heeft zo maanden geleefd en is begraven in IJsselstein waar ze toen woonde. Toen kreeg ze een zoontje, Twan, die bleek dubbel gehandicapt te zijn. Hij heeft zes jaar geleefd. “Het was een prachtkind. Ik wist precies waar ik hem moest aaien op zijn gezicht. Hij was in de weekenden thuis. Ik gaf hem zelf sondevoeding.” Ze had inmiddels een gezonde dochter gekregen.

Haar zoontje is op De Nieuwe Ooster begraven, ze woonde toen al in Amsterdam. “Toen ik hier kwam werken wilde ik mijn dochtertje ook hier naar toe halen. Ik vroeg een collega of ze kon worden opgegraven. ‘Ik denk niet dat je nog veel vindt na al die tijd, zei hij.’ Toen heb ik het niet gedaan. Ik heb de gele roos die 30 jaar op haar graf stond uitgegraven en hier op het graf gezet. Voor mijn zoon had ik een rode roos geplant. Toen mijn man in 2009 bij hen is begraven, hebben de rozen het helaas niet gered.”

Haar man is overleden aan ALS, het ziekteverloop ging snel. “Maar we zijn nog met zijn vieren naar Bali geweest, wij en onze dochter en haar vriend. En Alex Roeka heeft aan zijn bed in het ziekenhuis gezongen. Mijn man had een kaartje

voor een optreden van Roeka in de Meervaart, maar dat zou hij niet meer redden. Ik heb zijn management gemaild en gevraagd of Roeka huisbezoeken aflegde. Als je niets probeert, gebeurt er ook niets. Mijn man heeft zo genoten van dat bezoek.”

Is het zwaar of juist mooi te werken op de plek waar haar geliefden liggen? “Het is fijn dat mijn man hier ligt, ook al bezoek ik het graf nu weinig.” De uitvaart van haar man was bijzonder. “Sylvia (collega, AK) deed de dienst en ik had Piet (medewerker Buitendienst, AK) gevraagd als voorloper. Samen met Piet heb ik de kist laten dalen. Alle collega’s deelden zonnebloemen uit.” Ze wil vooral Elvire bedanken. “Ze heeft in die periode erg veel voor mij en mijn man betekend. Het is zo’n vreselijk lief mens.”

Ze weet wat de rouwenden die ze koffie schenkt doormaken. “Als ik hier vroeger het graf van mijn

zoontje bezocht, zag ik soms de man die met ons het graf had uitgezocht. En dan dacht ik: ‘hij weet waarom ik hier ben.’ Het is belangrijk mensen echt aan te kijken. Ik werk erg vanuit mijn gevoel. Houd in de gaten wat mensen nodig hebben, dat kan nog een kop koffie zijn, de vraag hoe het gaat, een hand op een schouder. Ik probeer iets te zeggen waarvan ik weet dat het helpt bij het rouwproces.”

“Ik ben iedere dag weer blij dat ik hier kan werken. Mijn leven is hier. Behalve reizen, dat doe ik graag, heb ik geen hobby’s. Ik ben het liefste hier. Ik werk 5 dagen. Ik ben nu 63, in september 2014 moet ik met pensioen. Ze weten dat ik liever niet weg ga, dus op piekmomenten mogen ze een beroep om me doen. Nee, het is geen beperkte, benauwende wereld. Het is juist heel groot.”

Ellen woont vlakbij, aan de Zaaiersweg. “Ik heb het mooiste uitzicht van iedereen. Ik kijk uit op het bosprieel.” Ze vertelt dat ze de week daarvoor

Johan Cruyff samen met zijn vrouw de poort uit zag lopen. Dat is nu jammer, die hadden we graag willen spreken. Cruyff is opgegroeid in Betondorp, zijn ouders zijn begraven op De Nieuwe Ooster, zijn vader al vanaf 1959. “Ja, zijn graf ligt aan de Middenweg, daar waar het oude Ajax-stadion was.” Ellen zoekt het graf voor me op in de computer, pakt een plattegrond en tekent daarop snel en vakkundig de route naar het grafvak waar hij ligt. Zo doet ze dat bij iedereen die naar een specifiek graf vraagt. “Ja, ik ken de begraafplaats inmiddels op mijn duimpje. Dat komt ook omdat ik in de Aula heb gewerkt en dus jarenlang heb voorgelopen.”

Op het grafvak is het even zoeken, want ik zie nergens grafnummers. Maar ik vind het. Een eenvoudige liggende steen met daarop de naam Hermanus C. Cruyff. Op de steen staat een blokje graniet, met daarop de naam van zijn

moeder, die is overleden in 2007 op 90-jarige leeftijd. Op het graf staan twee vazen met verse, witte rozen, het bewijs van Johan en Danny’s bezoek.

En dan zie ik Gerrit. Bij het graf met de lelies staat een oudere, Surinaamse man bladeren te harken. Dat moet hem zijn. En inderdaad, graag vertelt hij over zijn vrouw. Ze is overleden aan borstanker. Hij bezoekt en verzorgt het graf om de dag. “Wat moet ik thuis doen?”

FOTO: ROY DE BEUNJE

FOTO: ANJA KRABEN

Bert voor zijn woning op de begraafplaats.

Hij woont in de buurt. Er staan altijd verse bloemen. En ja, die zet hij ook bij de 'buren'. "Dat is toch normaal?" Hij was 42 jaar getrouwd. "Als je eenmaal een gezin sticht, dan moet je blijven. Als het niet gaat, wacht je tot de kinderen weg zijn en dan ga je." Maar hij wilde helemaal niet weg.

Hij vertelt dat er een ploegje is van vaste bezoekers die samen een of twee grafvelden onderhouden. "Je moet op zondag komen, dan zorg ik dat we er allemaal zijn."

Hij gelooft vast zijn vrouw terug te zien. "Dood is niet dood. Op de dag dat je sterft staan je naasten die je voor zijn gegaan je op te wachten. Ik heb haar in haar kist rode rozen meegegeven, voor de mensen die haar opwachtingen, en één voor mij."

16.00 UUR

Aan de andere kant van de poort staan de oude knechtwoningen, tegenwoor-

dig bewoond door drie werknemers van De Nieuwe Ooster. Een van hen is Bert Hilhorst, medewerker facilitaire zaken. We mogen zijn woning zien. We gaan aan de achterkant naar binnen, via een kleine, gezellige tuin. "Let niet op de troep." In de grote woonkamer staat een deel van de 450 kerstgroepen die hij verzamelt. Vanuit zijn raam kijkt hij uit op het voorplein van de begraafplaats. De lamellen zijn half gesloten, zodat mensen niet naar binnen kunnen kijken. Het wonen op de begraafplaats is heerlijk, vindt hij, maar heeft zijn consequenties. "Een keer in de drie weken ben je een week lang verantwoordelijk voor het openen en sluiten van de poort. 's Ochtends moet de poort al om zes uur open zijn. En in de zomer om drie uur in je tuin de barbecue aansteken, dat gaat niet." Maar toen hij vijftig werd heeft hij zijn verjaardag gevierd in café Roosenburgh. En 's avonds is de begraafplaats zijn achter-

tuin. Voor hem alleen. "Toen er begin dit jaar sneeuw lag, ben ik 's avonds laat gaan wandelen. Prachtig was het." Is hij wel eens bang? "Overdag is alles transparant en inzichtelijk. 's Nachts is het heel anders, er zijn geen lampen hier, dan ben je gedesoriënteerd, gaat de verbeelding parten spelen en kun je van een lichtflard al schrikken."

In café Roosenburgh werkt vandaag Monique. Als vrijwilligster. Er werken hier alleen vrijwilligers. Het café zit in het gebouw van het uitvaartmuseum maar is van De Nieuwe Ooster. Monique: "Hiervoor heb ik tien jaar vrijwilligerswerk gedaan in een verzorgingshuis. Ik werk hier nu 4,5 jaar. Ik kan het doen, omdat ik een man heb met een goede baan."

Vanuit het café, dat bescheiden en onopvallend iets verdiept ligt ten opzichte van de begraafplaats, kijk je vanuit een groot raam op de toegangspoort en de

FOTO: EDWIN BUTTER

Aula. De rouwauto's en bezoekers van uitvaarten zie je voorbij komen. Ze zegt een ander beeld van de dood te hebben gekregen. "Ik zie hier dat een waardig afscheid belangrijk is."

Zo'n mooi park helpt daarbij. "Toen er hier in de winter sneeuw lag, kon ik niet ophouden met foto's maken." In de grote ruimte achter in het café die kan worden afgesloten, worden soms bijeenkomsten gehouden. "Van een moeder van een collega is hier afscheid genomen, de kist stond daar."

14.30 UUR **DAG 3**

Na twee dagen regen en herfstachtig weer en met nog meer regendagen op komst, is het op de dag dat na twee jaar eindelijk weer een Herinnering Verplicht plaatsvindt, schitterend weer. Een geschenk uit de hemel. Het is een mooie, af en toe zelfs zonnige dag, maar het belangrijkste: het is droog, de hele dag en avond blijft het zo. Park en personeel zijn in afwachting van de drukke, emotionele avond die er aan komt. De hele dag is er opge-

bouwd. Dit is de enige doordeweekse dag in het jaar dat er geen plechtigheden plaatsvinden. Alle kaarsen, lampen, fakkels staan al. Ook de 'rituelen' zijn opgebouwd. De brievenbus waarin de hemelpost kan worden verzonden ziet er dit jaar heel anders uit.

Op het voorplein steekt Risetete, van de Aula, de eerste kaarsen aan. In het park is het stil, is er bijna niemand te zien. Een egeltje geniet op het gras van de zon. Op de Chinese graven in de buurt van het graf van zigeunerkoning Petalo liggen nog de giften die eerder tijdens een Chinees feest zijn neergelegd: drie sinaasappels, twee mandarijnen. 'Zij was de moeder die elke zoon zich wensen kan,' lees ik op een graf. Even verderop vermeldt een grafsteen dat het een 'vriendengraf' is. Er staan de namen van drie vrienden op. Bijzonder, nog nooit eerder gezien. Familie krijg je, vrienden kies je. Vreemd dat er niet meer vriendengraven zijn.

“Ik kon in het begin niet eens op een graf staan”

Yasin Demir werkt in de Buitendienst en doet van alles, zegt hij. “Groenonderhoud, graven delven, nu help ik bij het opknappen van de paden.” Een week geleden heeft hij voor het eerst als voorloper gefungeerd bij een begrafenis op het islamitische grafvak. Dat zal hij vanaf nu vaker gaan doen. “De mensen waren blij dat er iemand van de begraafplaats was die ook islamitisch is. Ik weet wat er bij een islamitische begrafenis komt kijken.” In januari heeft hij zijn vader begraven, in Turkije. Hij is overleden aan longkanker. “Het rare is, ik ben daardoor zelf alleen maar meer gaan roken.”

Yasin is islamitisch, maar niet streng in de leer, vijf keer op een dag bidden doet hij niet “maar als ik het zou willen, zou het hier kunnen, dat weet ik zeker.” Hij woont nu zes jaar in Nederland, is destijds zijn Nederlandse liefde achterna gegaan. Inmiddels zijn ze uit elkaar, maar terug kan hij niet. “Ik heb hier drie kinderen.”

Hij moest in het begin wel erg wennen aan de plek. “Als ik in Turkije zeg dat ik op een begraafplaats werk geloven ze me niet. In Turkije komen mensen niet

graag op een begraafplaats. Toen ik hier net was kon ik niet eens op een graf staan.” Uit angst of uit respect? “Beide. Dat doe je niet, op een graf staan. Nu is dat geen probleem meer. Ik pak zelfs rustig met mijn blote handen botjes uit een graf. Botten zijn schoon.” Zelfs het op de kist staan, doet hij nu zonder aarzeling. “Maar wel met respect. Ik moet respect tonen aan degene die is overleden, en dat doe ik onder andere

door het graf nadat het is gedicht zo goed en netjes mogelijk achter te laten.”

Yasin was in Turkije verkoper van onder andere spijkerbroeken in de toeristenstad Antalya.

“Ik was een van de beste, verdiende heel veel.” Ook in Nederland heeft hij inmiddels ander werk aangeboden gekregen, “werk dat veel beter betaalt dan hier”, maar hij wil niet weg van De Nieuwe Ooster. “Kijk naar het park, naar de omgeving. Voor ik hier kwam heb ik bij Stadsreiniging gewerkt, ik was toen vaak ziek. Hier ben ik nooit ziek.”

Bij het graf van Jos Brink is een vrouw druk doende de staande stenen te poetsen. “Niet aanraken, het voelt vet aan nu.” Is ze een fan van Jos? “Nee. Ik ben de aangenomen dochter van Jos. Ik kom hier elke week om het graf te verzorgen, ik doe het echt vanuit mijn hart. Ik mis Jos nog elke dag,” zegt ze met tranen in haar ogen. Ze vindt het maar niets, al die andere mensen (fans), die, zeker in het begin, van alles neerlegden bij het graf van Jos. Briefjes en spulletjes. “De directie heeft ons geholpen.” Ze wijst op het bordje dat op het graf staat en waarop wordt uitgelegd dat op verzoek van de nabestaanden grafgiftten regelmatig worden weggehaald. Nee, ze gaat niet naar de herdenking vanavond. Te massaal, vindt ze.

18.30 UUR

Het is druk in de straten rond De Nieuwe Ooster. De tuinmannen Jos en Cor verwelkomen de bezoekers en reiken een plattegrond uit. De begraafplaats is al vol mensen die met een kaarsje in de hand de uitgezette route, herkenbaar aan stormlampen, afleggen. Samen met enkele vrienden maak ik de hele rondgang. Aan het begin lijkt het even te druk, maar langzamerhand verspreiden mensen zich en als je dan aankomt bij het slotveld waar de Glühwein en chocolademelk wacht, en de vuurkorven en de zitjes zijn, en je ziet het grote scherm waarop alle namen van de overledenen van het afgelopen jaar worden geprojecteerd, is het goed. Het mooiste beeld van de avond: het grafveld met de algemene graven. Over-

dag kan dit deel soms wat troosteloos aandoen, nu hebben de mensen van De Nieuwe Ooster in een regelmatig patroon vlamschalen neergezet. Het is een feest van lichtjes en daarboven de (bijna) volle maan. Adembenemend mooi. Deze avonden zijn bijzonder waardevol. Ze zijn troostend omdat je ziet én voelt: je bent niet de enige die iemand verloren heeft. Mensen waarvan je houdt gaan dood, zelf zul je ook op een dag doodgaan, dat te beseffen is wonderlijk troostrijk op zo’n avond. Bij het verlaten van de begraafplaats staan Jos en Cor nog bij de poort, met een glimlach op het gezicht zeggen ze de mensen gedag. Met de maan boven mijn hoofd, fiets ik naar huis met de gedachte dat sommige mensen nét even bijzonderder werk hebben dan anderen. ■

Met de maan boven mijn
hoofd, fiets ik naar huis met de gedachte
dat sommige mensen nét even bijzonderder
werk hebben dan anderen